

Vas György

A közvetlen állami támogatások erkölcsi kockázatának formális modellezése és empirikus elemzése

- Doktori értekezés - Kivonat

Gazdálkodástani Doktori Iskola

Témavezető: dr. habil Kállay László, egyetemi docens

Budapest, 2019. november 15.

---

1 Bevezetés

A vállalkozások működtetésének folyamatos fejlesztése lehet az egyik legjelentősebb forrása a bevétel és az eredményesség növekedésének, amelyhez vissza nem térítendő állami források állnak rendelkezésre. A támogatások igénybevételének egyik feltétele az, hogy megfelelő saját forrással kell rendelkeznie a pályázónak. A fejlesztési forrás a vállalkozás működtetésének egyik legfontosabb eleme, hiszen ez ad lehetőséget arra, hogy jövőbeli fejlesztéseket valósítsanak meg, és a vállalkozás fejlődését biztosítsák. A fejlesztési célú saját forrás (FCSF) a vállalkozás nyereséges működéséből és a beruházásra, illetve pótlásra nem fordított értékcsökkenésből származó pénzeszköz, amelynek értékét az európai uniós vissza nem térítendő támogatások pénzügyi elszámolása jelentősen befolyásolja.

Ellentétben a pénzügyi forrásbevonással az állami támogatásokat, amelynek célja versenyképesség és a foglalkoztatás növelése, a beruházások és az innováció ösztönzése, nem kell visszafizetni, amennyiben sikerül a támogatási célt elérni. A pénzügyi forrásbevonást (Banerjee, Duflo 2004), és (Miller, Rojas, 2004) a vállalkozás növekedésének egyik legjelentősebb tényezőjeként említik, amely esetében (Beck, Thorsten. 2007) felhívja a figyelmet a KKV-k számára elérhető források korlátos voltára. Éppen a hitelkorlát lazítása érdekében alkalmaznak támogatott hitelezési programokat (Griffith-Jones et al, 2011) és vissza nem térítendő támogatásokat (EuropeanCommissionStateAidScoreboard, 2015). A támogatási módok hasonlóak egymáshoz abban az értelemben, hogy olcsóbbá teszik a termelési tényezők bekerülését, és ezen keresztül fejtik ki gazdaságélénkítő hatásukat. A vállalatok tehát nem pénzt fizetnek vissza, hanem a gazdaságfejlesztési célok megvalósításán keresztül társadalmi többletet generálnak. Azért fontos ennek a folyamatnak a mélyebb vizsgálata, mert az erkölcsi kockázat következtében azt tapasztalhatjuk, hogy megfelelő ösztönzők hiányában a vállalatok jobban preferálhatják az egyéni hasznosságuk maximalizálását, mint a társadalmi többlet növelését.

A vissza nem térítendő állami támogatások pótlólagos forrásbevonás lehetőséget teremtenek a rendelkezésre álló önerőn felüli fejlesztések megvalósítására, és egyben a termelési eszközök bekerülési értékének csökkentésén keresztül a versenyképesség növelésére. A kereskedelmi banki finanszírozás működési mechanizmusa: a pénzügyi közvetítőrendszer a vállalatnak pénzügyi forrást nyújt, és biztosítékként fedezetet kér, a vállalat törleszti a tőkét, és megfizeti annak kamatait. A közvetlen állami támogatások nyújtása során a vállalkozás szintén egy meghatározott célra forrást kap, amelyért azonban nem fizet kamatot, és a támogatási cél elérése esetén a támogatási összeget sem fizeti vissza. Az állam ebben az esetben a pénzügyi támogatásért társadalmi többletet kap vissza. Az erkölcsi kockázat a banki finanszírozás esetén az, hogy a vállalkozás hitelt vesz fel akkor is, amikor tudja, hogy azt nem lesz képes visszafizetni. Az állami támogatás esetében nem kell a kapott forrást visszafizetni, tehát az erkölcsi kockázat meghatározása is ennek megfelelően módosul. Az állami támogatás esetén az erkölcsi kockázat alapesete az, hogy a vállalkozó tudja, hogy nem fog társadalmi többletet generálni, de mégis igénybe veszi, illetve megpályázza a vissza nem térítendő támogatást.

Az állami támogatások kifizetése esetén a vállalkozások magasabb sajáttőkefelhalmozást képesek elérni, mert a kifizetett támogatási összegek az amortizációs időszakban eredménynövelő tételként jelennek meg. A vállalkozás pénzállománya, hasonlóképpen a vissza nem térítendő támogatásból megvalósított projektekhez, az adott évi eredmény és értékcsökkenés értékével növekszik a fenntartási időszakban, azonban a támogatásban részesült vállalkozások a támogatási intenzitás mértékéig eredménynövelő tételként tudják a már korábban kifizetett támogatási összeg adott évre eső részét elszámolni. Ez azt jelenti, hogy a támogatott vállalkozások eredménye, eredménytartaléka és ezen keresztül a sajáttőkéje jobban növekszik. Az állami támogatások ezen a hatásmechanizmuson keresztül eredményezik a támogatásban részesült vállalkozások tőke erejének növekedését.

Az állam abban érdekelt, hogy olyan projekteket támogasson, amelyek növelik a társadalmi hasznosságot, hiszen a vállalkozások ezen módon honorálják a számukra

---

véglegesen átadott forrásokat. Annak kiválasztása nem egyszerű feladat, hogy milyen esetekben valósul meg a gazdaságpolitikai céllal megegyező társadalmi többlet. Az aszimmetrikus információ eloszlás következtében a vállalkozó több minőségi paraméterét ismeri a saját projektjének, amelyeket egyáltalán nem, vagy csak részben oszt meg a bankkal. Ez egy passzív viselkedési minta, amelynek eredménye egy választás: a vállalkozó egy olyan szolgáltatás igénybevételét tervezi, amely az ő egyéni hasznosságát növeli a finanszírozó esetében viszont lehet, hogy veszteséget fog eredményezni.

Az erkölcsi kockázat csökkentésének az eszköze lehet a pótlólagos információk megszerzése, illetve egy bizonyos mértékű önerő megkövetelése, amivel elérhető, hogy a ténylegesen magas minőségi paraméterekkel rendelkező projektek, amelyek esetében a siker valószínűsége nagyobb, kapjanak finanszírozást, illetve részesedjenek állami támogatásban. Ezért tekintem részletesen a Fejlesztési Célú Saját Forrást, amely alatt azt a vállalkozás által korábban megtermelt szabad pénzmennyiséget értem, amelyet a fejlesztési projektek megvalósításához felhasználhatnak.

Az állami beavatkozást a nemzetközi irodalomban talált hivatkozásai eltérő módon tekintik. Az állam szerepét (J. Tirole 2009) a vállalati hitelezés területén továbbra is a bail-out, azaz a kimentésben látja. Az eredeti (Holmstrom-Tirole 1996) modell elemzési háttere remek alapul szolgálhat a közvetlen állami támogatások hatásmechanizmusainak elemzésére, de hangsúlyozni kell, hogy teljesen mást tekint az állam szerepének. Megkülönbözteti a fiskális és monetáris kimentést, amelyeket eltérően definiál. Az állami támogatást, azaz az állami beavatkozást kizárólag ebben a formában definiálja, és a közvetlen állami támogatást, mint gazdaságélénkítő eszközt nem tekinti. Az európai unió a nemzeti közvetítő intézményrendszereken keresztül közvetlen és vissza nem térítendő támogatást nyújt a vállalkozások számára, amelyek egyes esetekben annak ellenére megpályázzák és elfogadják a támogatást, hogy nem szándékoznak társadalmi többletet generálni, ami az erkölcsi kockázat megjelenése.

---

2 Az erkölcsi kockázat megjelenése a támogatásokban

Az európai uniós állami támogatások esetében nem találtam olyan empirikus vizsgálatot, amely az erkölcsi kockázatot vizsgálta, amelynek az oka éppen az lehet, hogy a makróadatok alapján nehéz egy ösztönzési problémát elemezni. Ehhez szükséges lenne egy vizsgálati rendszer felállítása, amely speciálisan az állami támogatások esetében tekinti az erkölcsi kockázat megjelenését. Ilyen elméleti modell azonban nem áll rendelkezésre, amelynek több oka is azonosítható. Egyrészt több állami beavatkozási formát azonosíthatunk, amely a teljesség igénye nélkül egy vállalat vagy szektor kimentése (bail-out), a fejlesztési bankrendszeren keresztül kedvezményes finanszírozási források biztosítása, illetve közvetlen, vissza nem térítendő támogatás lehet. A hazai gyakorlatban az európai uniós források KKV-k számára történő átadására létrehozott közvetítőrendszer nagy súlyt képvisel a fejlesztéspolitikai eszközrendszeren belül. Ez is alátámasztja, hogy kiemelt gazdaságfejlesztési cél a KKV szektor megerősítése, amely a 2007-2013-as periódusban a Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP) által kifizetett 811,5 milliárd, a 2014-2020 ciklusban pedig a tervek szerint a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) keretében mintegy 2733 milliárd forint közvetlen támogatást kap¹.

Az állami beavatkozást a nemzetközi irodalomban eltérő módon tekintik. (Tirole J. , 2009) folytatva a (Holmstorm-Tirole, 1997) hagyományokat az állam szerepét a vállalati hitelezés területén továbbra is a bail-out, azaz a kimentésben látja. A Holmstrom-Tirole modell elemzési háttére remek alapul szolgálhat a közvetlen állami támogatások hatásmechanizmusainak elemzésére, de hangsúlyozni kell, hogy teljesen mást tekint az állam szerepének. Megkülönbözteti a fiskális és monetáris kimentést, amelyeket eltérően definiál. A modell az állami támogatást, azaz az állami beavatkozást kizárólag ebben a formában definiálja, és az általam vizsgált közvetlen állami támogatást, mint

---

¹http://gazdasagfejlesztas.gov.hu/sites/default/files/gazdasagfejlesztas_2015_kiadva_ny.pdf

---

gazdaságélénkítő eszközt nem tekinti. A hazai irodalomban az erkölcsi kockázatok és a támogatások összefüggését (Berlinger et al, 2015 és 2016) vizsgálja. A 2008-as válság gazdaságélénkítő intézkedéseinek részletes elemzése során (Vives, 2010) állami támogatásként szintén a közvetítőszektorba pumpált pénzeket tekinti. A szerző remek áttekintést ad az európai bankpiac teljes átrendeződéséről, amelyben a pénzintézetek az erkölcsi kockázatok csökkentése érdekében átrendezték, illetve eladták és átszervezték a működésüket.

Az állami beavatkozást szabályozás formájában értelmezték, amelyek a verseny és a stabilitás közötti trade-off-ként kerülhet meghatározásra. (Berger A. N., 2006) egy általános keretrendszert javasol a KKV-k hitelhez jutásának vizsgálatához. Szerzőtársaival kiemelik, hogy a KKV-k külső finanszírozáshoz jutása egyaránt fontos elméleti közgazdasági kérdés és kiemelt probléma a politikacsinálók számára. (Kállay L., 2014) a KKV-k részére nyújtott állami támogatások tovagyrúzó hatását vizsgálja, amelyeket a foglalkoztatás és beruházások növekedésében, illetve a jövedelemtermelő képesség és a versenyképesség javulásában ragad meg. Azt javasolja, hogy a forrásbőség mellett meg kell figyelni azt a gazdasági és szabályozási környezetet is, amelyben a támogatásokat a KKV-k végül megkaphatják. A nehezen kiszámítható gazdasági környezet és az egymással versengő támogatási programok olyan problémákat vetnek fel, mint a kizorítási hatás az egyes támogatási formák között, illetve a kizorítási hatás az ingyen pénz javára a kereskedelmi banki finanszírozással szemben. Fontos megtalálni a párhuzamot az állami támogatások és a banki finanszírozás között és ezzel a szemüveggel olvasni az első pillantásra teljesen eltérő kérdést vizsgáló írásokat. Kállay tanulmányában implicit megfigyelhető annak a keretrendszernek a vizsgálata az állami támogatások hatásmechanizmusait tekintve, amelyet (Berger A. N., 2006) a KKV hitelezési problémák esetében explicit kifejt. Részletesen leírják, hogy a KKV-k hitelhez jutását a bankrendszer szerkezete és a kormányzati beavatkozások a hitelezés módszertanára gyakorolt hatásán keresztül befolyásolják.

Az erkölcsi kockázatok empirikus kutatása a biztosítási szektorban kezdődött és olyan egyszerű ösztönző változások, mint a bónusz-malusz rendszer bevezetése esetében (Dionne 2005) (Richaudeau 1999) empirikusan is igazolták, hogy jelentősen csökkent az erkölcsi kockázat. Ebben az esetben arról beszélhetünk, hogy a balesetmentes közlekedés díjazásáért adott díjcsökkentés hat pozitívan, tehát nem a biztosítottak cselekedeteit kell kontrollálni, hanem lehetett találni egy olyan ösztönzőt, amely arra készíti a szereplőket, hogy együttműködjenek. (Cardon és Hendel 2001) (Abbring, Chiappori és Pinquet 2003) az egészségbiztosítások olyan megbízó-ügynök jellegű erkölcsi kockázatok nagy adatbázisokon végzett statisztikai elemzéseivel igazolták az ösztönzők megváltoztatásának pozitív hatásait, mint például a korábbi kárigények bejelentése és a jövőbeli kárigények közötti fordított kapcsolat. A biztosítások erkölcsi kockázatának empirikus elemzése abból a szempontból lehet fontos az állami támogatások erkölcsi kockázatának elemzésében, hogy a támogatások esetén is azonosítani szükséges olyan jelenségeket, amelyek kezelésére ösztönzőket definiálhatunk.

Az EU szabályozza az adható állami beavatkozások és támogatások körét. A feltételezett pozitív hatás, azaz a társadalmi jólét növelése érdekében a GDP közel egy százalékát fordították a tagállamok támogatásra, amelynek összege Magyarországon meghaladta a 100 milliárd eurót, azaz a 12 ezer milliárd forintot (European Commission, European Commission. (n.d.), 2018). Az állami beavatkozások köre rendkívül széles, ezért nem is beszélhetünk egységesen állami támogatásról. Az állami támogatással kapcsolatos egyik legjelentősebb elvárás az, hogy nem-egyensúlyi helyzetben levő piaci szegmensekben kerüljön alkalmazásra. Ilyen lehet regionálisan gazdaságilag fejletlenebb területek támogatása, illetve például a KKV-k támogatása, amelyek éppen méretüknél fogva nem tudnak kellő mennyiségben külső forrást felhasználni.

A banki finanszírozás mellett a 2007-13-as tervezési ciklusban megjelentek a támogatott hitelek és a vissza-nem térítendő támogatások, a garanciaprogramok, valamint a tőkeprogramok. Ezek mind az európai uniós támogatási politika részeként, egy sajátos pénzügyi közvetítőrendszerrel épültek be a hazai gyakorlatba. A 2014-2020-as tervezési

---

ciklus programjainak beindulása előtt az uniós támogatási politikától független kedvezményes finanszírozási források váltak elérhetővé. A legjelentősebb nemzetközi statisztikai vizsgálat ebben a témában a (Banerjee 2004) volt, amelyben egy bank anonim adatait tudták a kutatók feldolgozni. A szegényebb és gazdagabb országok befektetési hozamának vizsgálatával tekintették a banki finanszírozás hatását. Eltérően a banki finanszírozástól, az állami támogatások kedvezményezetttek által érzékelt mértéke és annak valós költsége eltérhet, ezért nehéz egy egységes mérőszámban meghatározni a támogatások tényleges hatásait.

Az egyes támogatási típusok esetében az értékek meghatározásának módszertana eltérő, de minden esetben meghatározható egy támogatási összeg, amelyben a vállalatok részesednek. Amikor egy vállalkozó tervezett projektje több forrásra van szüksége, mint ami rendelkezésére áll, akkor a következő lehetőségek közül tud választani:

1. Piaci feltételekkel hitelt vesz fel egy kereskedelmi banktól,
2. Támogatott hitelt vesz fel fejlesztési banki refinanszírozásban,
3. Forrást von be a tőkepiacról,
4. Kockázati tőkét vesz igénybe, illetve
5. Vissza nem térítendő állami támogatásra pályázik.

A vállalkozás tisztában van a projektje várható jövedelmezőségével, és nagy valószínűséggel tudja, hogy mi az a maximális bevétel és nyereség, amelyet elérhet. Amennyiben azonban a vállalkozás azt vélelmezi előre, hogy a projektje nem fog társadalmi többletet generálni, de a vissza nem térítendő támogatás következtében a vállalkozónak még így is megéri megvalósítani, az az erkölcsi kockázat megvalósulása. Kérdéses ugyanakkor, hogy egy támogatás nélkül nem nyereséges projektre kaphatna-e finanszírozást kereskedelmi banki forrásokból.

3 A saját források felhasználása a fejlesztési projekteken

A következőkben a 2007-2013-as európai uniós tervezési ciklusban a KKV szektornak juttatott támogatások esetében vizsgáljuk a saját források rendelkezésre állását a fejlesztési projektek esetében. A támogatások igénybevételét megelőzően a vállalkozások eltérő mértékben rendelkeztek saját forrásokkal. Bizonyos vállalkozások a teljes fejlesztési projektet képesek lettek volna bármilyen külső segítség igénybevétele nélkül is megvalósítani.

Az alábbi táblázatban azt mutatom be, hogy a megvalósítani tervezett beruházás értékének mekkora része volt a vállalat betétállománya. Az első öt oszlopban tíz százalékos tartományokat tekintettem, tehát mindazok a vállalkozások, amelyek kevesebb, mint egytizedével rendelkeztek a megvalósítandó fejlesztésnek, az összes támogatásban részesült vállalkozás 28 százalékát tették ki. A következő négy oszlopban szereplő tételeket összeadva megkaphatjuk, hogy a vállalkozások 64 százaléka kevesebb, mint a felével rendelkezett, mialatt a támogatott vállalkozások mintegy ötöde (15+6 százalék) a vissza nem térítendő forrásból megvalósítani tervezett beruházásnál nagyobbat is képes lett volna megvalósítani. Ugyanakkor elgondolkodtató az is, hogy a vállalkozások közel fele a 20-30 százalékot kitevő önerővel sem rendelkezett.

A támogatást kapott vállalkozások megtakarításai a fejlesztési projekt arányában

	0-10%	10-20%	20-30%	30-40%	40-50%	50-100%	100-150%	150% +
Az összes vállalkozás arányában	28%	14%	9%	7%	6%	15%	6%	15%
Kumulált érték	28%	42%	51%	58%	64%	79%	85%	100%

Százalékos arányban, saját gyűjtés, palyazat.gov.hu

A KKV-k úgy tudnak növekedni, ha megfelelő belső forrás áll rendelkezésre a fejlesztésekre. A vállalatok piaci értékét egyedül a hosszú távon megbízhatóan és tervezhetően magas pénztermelő képessége tudja növelni. Minden ad hoc, illetve egyszeri beavatkozás képes pozitív hatással lenni a vállalkozás működésére, valamint piaci értékére. A támogatások kifizetésekor azonban az a vizsgálati kérdés, hogy az egyszeri beavatkozás mennyiben képes a vállalkozás működésére tartós pozitív hatást gyakorolni. A vállalkozások értékesítésének növelése nem célja, hanem eszköze a fejlesztéseknek, a nyereséges működés az elsődleges cél, amelyet az éveken keresztül felhalmozott eredménynek a sajáttőke értékében elért növekedésében azonosíthatunk.

Amikor a vállalkozás megvalósít egy fejlesztési projektet, amely esetében a termelési eszközök a valós bekerülési áron jelennek meg a könyvekben. A fejlesztési projekt esetében szeretnénk a társadalmi többletet kimutatni, ami azonban rejtve marad és csupán a teljes vállalkozás esetében tudjuk a gazdasági mutatókra gyakorolt hatást nyomon követni. A vissza nem térítendő támogatás következtében a vállalkozásnak megnövekszik az árbevétele, mert a fenntartási időszakban a korábban elhatárolásként szerepeltetett támogatási összeget folyamatosan felszabadíthatják és egyéb bevételként elszámolhatják. Ezzel a vissza nem térítendő támogatásban nem részesült és hasonló méretű projektet megvalósító versenytárssal összehasonlítva a nyereség is növekedni fog, amely az eredménytartalék növekedésén keresztül a saját tőke értékét fogja emelni. A társadalmi többlet megjelenési formája a támogatásban részesített vállalatok saját tőkéjének növekedése, amely a forgóeszköz-állomány növekedésében materializálódik, azaz megtakarításként, bankbetétként jelenik meg, ezáltal önerőt képezve egy következő fejlesztési projekthez. A támogatás tehát egy jelentős hozzájárulás a vállalkozás következő fejlesztési projektjéhez, illetve beruházásához, amelyhez a saját erő értékét, éppen a megnövekedett profitabilitás következtében gyorsabban képes összerakni.

El kell választani a fejlesztéspolitika sikerességét a vállalkozások sikerességétől, pontosabban azt javaslom, hogy ne általában a vállalkozások nyereségességének növekedését tekintsük fő ismérvnek. Tekintsünk egy ideáltipikus vállalkozást, amely

---

kapott vissza nem térítendő támogatást, kedvezményes hitelt a fejlesztési bankrendszerből, illetve bármilyen hitelterméket a kereskedelmi bankrendszerből. Itt négy kimenet lehetséges, attól függően, hogy a támogatás mellett valamelyik, illetve mindkettő hitelt igénybe vette-e. Tehát:

- támogatást kapott
- támogatást, és fejlesztési hitelt kapott
- támogatást, és kereskedelmi banki hitelt kapott
- támogatást, fejlesztési hitelt, és kereskedelmi banki hitelt kapott

Amennyiben a fejlesztési projekt megvalósításához rendelkezésre álló saját forrás szempontjából is tekintjük a lehetőségeket, akkor egyrészt a saját forrás elégséges lenne, de támogatást, illetve kedvezményes és/vagy kereskedelmi banki hitelt vesz igénybe, illetve másrészt a saját forrás nem lenne elégséges, ezért támogatást, illetve kedvezményes és/vagy kereskedelmi banki hitelt vesz igénybe. Ez 10 alapeset, amelyet kiegészít, hogy a fejlesztés során bevon-e üzleti partnert, amely így 20-ra módosítja a lehetséges kimenetek számát. A legegyszerűbb eset az, hogy a saját fejlesztési forrás elegendő lenne a projekt megvalósításához, ám a vállalkozás támogatásból valósítja azt meg. A legbonyolultabb eset az, hogy a vállalkozás saját forrásai nem elegendők a projekt megvalósítására, amelyhez támogatást, kamattámogatott és piaci hitelt, valamint üzleti partner együttműködését veszi igénybe.

Az így megvalósuló projekt hatása lehet negatív vagy pozitív az egész vállalkozás pénztermelő képességére, amelynek következtében az egész vállalkozás nyereségesből még nyereségesebb, illetve kevésbé nyereséges, vagy veszteségesből nyereséges, illetve veszteségesből kevésbé veszteséges, valamint veszteségesebb lehet. Ez az öt lehetséges kimenet a korábban meghatározott alapesetek számát százra emeli. Ez azt jelenti, hogy a támogatások esetében összesen 100 különböző eset lehetséges, amelyek egymással korlátozottan összehasonlíthatók. Amennyiben a társadalmi többletre gyakorolt hatását tekintenénk egy korábban nyereséges és a támogatás igénybevétele után kevésbé

---

nyereséges vállalkozás esetében, amely bár rendelkezett a fejlesztési projekt megvalósításához szükséges saját forrással, de a támogatás mellett még kereskedelmi banki hitelt is igénybe vett, akkor azt egy hasonló nagyságú és hasonló méretű fejlesztési projektet megvalósító vállalkozással kellene összehasonlítani, amely nem kapott támogatást, de annak ellenére kereskedelmi banki forrást vont be, hogy rendelkezett a megvalósításhoz szükséges teljes pénzmennyiséggel. Amennyiben a paraméterekben eltérés van, azaz nem azonos méretű cégeket hasonlítunk össze, akkor az eredmény torzított lesz, amelynek az irányát azonban nem tudjuk előre jelezni, illetve nem állnak rendelkezésre olyan tapasztalati tények, amelyek ezt segíteni tudnák.

A fejlesztési projekt megvalósításának költségei és kockázatai a projekt megtervezésekor ismertek a vállalkozás számára, hasonló módon a bevételi tervek, a működtetés költségei és ezekből összeállítható a projekt megtérülésének eredményterve és cash-flow kimutatása, amivel meghatározható a fejlesztési projekt megtérülése. A támogatást azonban egy működő vállalkozás igényli, ebből következőleg nemcsak a projektnek kell megtérülnie, hanem a teljes vállalkozásnak profitálnia kell belőle, hiszen a támogatási rendszer logikája nem projektre, hanem támogatott vállalkozásra épül.

A vállalkozásnak meg kell határoznia a fejlesztési projekt költségcsökkentő hozadékát, de ugyanakkor azonosítania kell a pályázati rendszer elvárásai következtében jelentkező pótlólagos költségeket, illetve a kockázat növekedés számszerűsíthető költségeit is. Meg kell határozni a pályázati rendszer előírásai következtében jelentkező bevétel növekedési ütem csökkenését is, amelyről feltételezhetjük azt is hogy ez éppen nulla. Ha valamennyi módosító tényezőt sikerült azonosítani, akkor összehasonlíthatóvá válik a támogatási szerződéssel megvalósított projekt és az eredeti fejlesztési projekt költségei és bevételei közötti különbség, amelyben az utólagos finanszírozás által felmerült áthidaló finanszírozás költségei is megjelennek. Ezáltal összehasonlíthatóvá válik a két projekt megtérülése, és ezáltal kiszámítható a különbség is. Ebből következtethetünk az ingyenesen átadott eszközök érzékelt költségeire.

Az egyes kategóriába tartozó támogatási módozatok hasonlóak egymáshoz abban az értelemben, hogy olcsóbbá teszik a termelési tényezők felhasználását, és ezen keresztül fejtik ki gazdaságélénkítő hatásukat. Ez alapján vélelmezem, hogy a társadalmi többlet levezethető a vállalkozások gazdasági mutatóiból. A KKV-k támogatására rendelkezésre álló források egy formális, támogatói döntést követően juthatnak el a kedvezményezettekhez, és a támogatási szerződések tartalmi és formai elemeinek teljesülését ellenőrizhetik. Ez a módszer biztosíthatja, hogy az ingyenesen juttatott források társadalmi többletet generálhassanak. Amennyiben más források helyettesítését, illetve a megtakarítások növekedését tapasztaljuk, akkor a kettes típusú erkölcsi kockázatról beszélhetünk.

Ezek elérése érdekében specifikus célokat, az úgynevezett prioritásokat fogalmaztak meg, amelyek

- (i) a kutatás-fejlesztési és innovációs kapacitás, és együttműködés növelése,
- (ii) a vállalati kapacitások komplex fejlesztése,
- (iii) az üzleti környezet fejlesztése, valamint
- (iv) a kkv-k finanszírozási forrásokhoz való hozzáféréseinek elősegítése.

4 A pályázati rendszer felépítése és szerződéses feltételei

A kisvállalkozások támogatások, kedvezményes kamatozású hitelek, illetve pénzügyi garanciák formájában is részesülhetnek uniós finanszírozásban. A támogatás vissza nem térítendő pénzügyi segítséget jelent, míg a finanszírozás egyéb formái a fejlesztési célú bankrendszer ismert termékötleteiből származnak.

Évek / Támogatási célok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Regionális fejlesztések</i>	342,0	284,7	241,6	273,1	319,7	839,5	426,7	760,4
<i>KKV szektor közvetlenül</i>	29,2	13,8	16,0	6,7	10,5	139,6	120,6	29,7
Teljes hazai támogatási kifizetések	1339,7	2067,4	1204,1	1193,8	1495,2	1685,6	1443,7	2391,6

Értékek millió euróban, EUROSTAT

A gazdasági növekedést a vissza nem térítendő támogatást kapott és nem kapott vállalkozások együtt generálják. Véleményem szerint a vizsgálatnak arra kell koncentrálnia, hogy a támogatásban részesült vállalkozások mennyivel járultak hozzá jobban a gazdasági növekedéshez, mint a nem támogatott versenytársaik. A probléma egyszerűen azonban az, hogy a sikeresség mérésére nem áll rendelkezésre egyértelmű módszertan. Tekintsük a következőkben, hogy az egyes beruházási döntések milyen hatással lehetnek a társadalmi többletre:

A megvalósítandó **beruházás** a vissza nem térítendő támogatási forrás következtében **nagyobb** lett, a projekt **nagyobb nyereséget** termelt és jobban **növelte a társadalmi többletet**, amelyhez

1. **nagyobb önerőt** és **banki** finanszírozást igényelt,
2. **nagyobb önerőt**, de **kisebb banki** finanszírozást igényelt,
3. **nagyobb banki** finanszírozást, de **kisebb önerőt** igényelt,

---

A megvalósítandó **beruházás** a vissza nem térítendő támogatási forrás következtében **nagyobb** lett, de a projekt **kisebb nyereséget** termelt és **kevésbé növelte a társadalmi többletet**, amelyhez

4. **nagyobb önerőt** és **banki** finanszírozást igényelt,
5. **nagyobb önerőt**, de **kisebb banki** finanszírozást igényelt,
6. **nagyobb banki** finanszírozást, de **kisebb önerőt** igényelt,

A megvalósítandó beruházás a vissza nem térítendő támogatási forrás következtében **kisebb** lett, a projekt az olcsóbbá váló termelési tényezők következtében **nagyobb nyereséget** termelt és így **jobban növelte a társadalmi többletet**, amelyhez

7. **kisebb önerőt** és **kisebb banki** finanszírozást igényelt,
8. **kisebb önerőt** igényelt,
9. **kisebb banki** finanszírozást igényelt,

A megvalósítandó beruházás a vissza nem térítendő támogatási forrás következtében **kisebb** lett, a projekt az olcsóbbá váló termelési tényezők ellenére is **kisebb nyereséget** termelt és **kevésbé növelte a társadalmi többletet**

10. **kisebb önerőt** és **kisebb banki** finanszírozást igényelt,
11. **kisebb önerőt** igényelt,
12. **kisebb banki** finanszírozást igényelt,

A fentiekben valamennyi lehetséges esetet felsoroltuk, vizsgáljuk meg, hogy mit jelenthetnek az egyes esetek a vállalat számára, illetve milyen hatással lehetnek a makrógazdasági mutatókra.

Az első csoportba tartoznak a gazdaságfejlesztési szempontból legkívánatosabb esetek. A társadalmi többlet úgy növekszik, hogy a megvalósítandó projektek mérete növekszik,

---

több pénz áramlik a gazdaságba, növekszik a beruházások állománya, a vállalatok több pénzt vesznek fel a bankoktól, a foglalkoztatottság növekszik, a vállalatok nyeresége nő. Valójában ez a gazdaságpolitikai cél a vissza nem térítendő támogatások esetében, ezt igazolta (BANAI 2017) is és sok makrógazdasági mutató is ezt támasztja alá. Hasonlóképpen, mint a biztosítási piacon, a biztosítottak jelentős többsége a biztosítási szerződésben meghatározott feltételek szerint cselekszik, azonban néhány esetben megfigyelhetjük a kontraszelekció és az erkölcsi kockázat jelenlétét.

5 A szerződéses feltételek szerepe és fontossága

Az erkölcsi kockázatot a második és negyedik csoportban bemutatott három-három lehetséges kimenet testesíti meg, amely esetekben a támogatás, azaz a vissza nem fizetendő támogatás lehetősége egy nagyobb, illetve kisebb projektet eredményezett, amelyeknek azonban a jövedelemtermelő képessége elmaradt, az eredeti, a szabályozók által nem befolyásolt fejlesztési projekt pozitív társadalmi hasznosságától. Az erkölcsi kockázat megjelenése tehát a vállalkozás eredeti szándékához képest módosult fejlesztési projekt társadalmi hasznosságában rejlik. A vállalkozás a keretet adja a projekt elvégzéséhez, így amennyiben a vállalkozás jövedelemtermelő képességét vizsgáljuk, akkor a felsorolt 12 eset egyikével állunk szembe. A probléma abban van, hogy a vállalkozás gazdasági teljesítményéből nem lehet egyértelműen levezetni a fejlesztési projekt sikerességét és ezért nem lehet megítélni az erkölcsi kockázat jelenlétét.

Az erkölcsi kockázat megjelenési módja tehát az, hogy a vállalkozás annak ellenére választja a vissza nem térítendő támogatást, hogy azzal a megvalósítandó fejlesztési projekt nem az optimális méretű, azaz lehet kisebb, illetve lehet nagyobb és de az árbevétele és a nyeresége nem éri el a lehető legjobb értéket. Ennek egyenes következménye, hogy az eredménytartaléka is kisebb mértékben növekszik, tehát a saját tőke elvárt növekedése is elmarad.

Az európai uniós támogatások a naptári évre, a projekt méretére és finanszírozására, valamint a támogatás módjára utaló attribútumokkal jellemezhetők:

- a pályázat benyújtásának éve
- pályázott támogatás értéke
- elfogadott és leszerződött támogatás értéke
- a szerződéskötés éve
- kifizetett támogatás értéke
- a kifizetés éve
- teljes fejlesztési projekt mérete
- saját hozzájárulás (önrész)
- külső partnerek hozzájárulása
- a támogatás formája
- a támogatás célja

Ezek az attribútumok átfedéseket tartalmazhatnak, ezért a következőben a pályázati folyamatot tekintjük. A benyújtott pályázatok tartalmi és formai elemeinek részletes bemutatása segít abban, hogy definiáljuk azt az információs bázist, amely alapján a projekt elfogadása és a pénzügyi teljesítés megtörténik:

- A projekt befogadása

A támogatás megszerzése a támogatási projekt bemutatásával kezdődik. A vállalkozásnak ismertetnie kell a tervezett fejlesztés hatását, illetve azokat a pozitív változásokat, amelyeket a projekt végrehajtása által képesek lesznek megvalósítani. A projekt részletes bemutatása mellett egy hosszú távú üzleti terv elkészítése is elvárás, amelyben a megtérülésre és a finanszírozásra vonatkozó információk is megtalálhatók, azonban a társadalmi többlet növekedését biztosító minőségi paraméterek nem szerepelnek.

- A jogosultság vizsgálata és a hiánypótlás rendje

A projekteknek megfelelőségi vizsgálaton kell átesni, abban az esetben, ha néhány esetben nem tettek eleget mennyiségben, illetve minőségben az előírásoknak, akkor egy alkalommal lehetőség nyílik ezek pótlására. Amennyiben a vállalkozás ezt követően sem teljesít minden feltételt maradéktalanul, akkor eszik a pályázati forrásoktól, azaz a pályázatát elutasítják.

- Tartalmi értékelés, bírálat és döntés

Az értékelést független bírálók végzik, akik véletlenszerűen kerültek kiválasztásra. A bírálatot egy anonimizált pályázati anyagon végzik el, a támogatási döntés meghozatalát egy értékelési pontrendszer támogatja. A bírálók itt az üzleti terv megvalósíthatóságát értékelik.

- Támogatási szerződés megkötése

A támogatási döntést követően nyílik lehetőség a szerződés megkötésére, amely tartalmazza a vállalkozás és a fejlesztési projekt valamennyi ismervét, illetve azokat a szankciókat, amelyek a projekt nem-teljesítése során lépnek érvénybe. Feltételezhetjük, hogy amennyiben a támogatási szerződésben szerepeltetünk minőségi paramétereket, akkor a pályázásra alkalmas vállalkozások köre jelentősen leszűkül.

- Pénzügyi teljesítés az adatszolgáltatási kötelezettség alapján

Az általam vizsgált európai uniós pályázatok utófinanszírozottak. Ez azt jelenti, hogy a vállalkozásnak először meg kell valósítania a fejlesztési projektet, annak megvalósulását be kell mutatni. Amennyiben a megvalósítás a tervezetteknek megfelelően történt, akkor lehetőség nyílik a kifizetés teljesítésére. Amennyiben már a megvalósítás ellenőrzése során hiányosságokat tapasztalnak, abban az esetben a kifizetést elhalaszthatják, illetve

---

megtagadhatják. Ez az első tényleges kontroll, amely biztosítja, hogy olyan projektek kapjanak támogatást, amelyek a dokumentációs elvárásoknak megfeleltek.

- A teljesítés ellenőrzése

A projekt a fenntartási időszakban, amely leggyakrabban öt év, folyamatosan ellenőrizhető. A vissza nem térítendő támogatás tehát csak abban az esetben kerül visszafizetésre, ha az ellenőrzés során kiderül, hogy az nem a pályázatban megfogalmazott céloknak megfelelően került felhasználásra.

Dilemma, hogy a vállalkozásoktól a versenyképesség vagy a foglalkoztatottság növekedését várjuk el. Amennyiben a foglalkoztatottság növelése, illetve a jelenleg is foglalkoztatottak megtartása a cél, akkor ezzel akár a versenyképesség csökkenése is történhet, mialatt a foglalkoztatottság emelkedik. A támogatások esetében véleményem szerint az egyes vállalkozások helyett egy jól kiválasztott vállalati sokaság társadalmi többlet generálását érdemes tekinteni, ahol az egyes vállalkozások társadalmi többlet generálása helyett a sokaság hozzájárulását vizsgáljuk. Így bizonyos esetekben egyes vállalkozások esetében nem teljesül teljes mértékben a társadalmi többlet növelése, ezt azonosíthatjuk az erkölcsi kockázattal, feltéve, hogy a vállalkozás minden fejlesztést jogszerűen hajtott végre.

6 A Fejlesztési Célú Saját Forrás szerepe

Nagyszámú vállalkozás esetében szükséges meghatározni azt a mutatószámot, amely a fejlesztések megvalósításához szükséges saját forrás értékét megadja. A beruházási döntés meghozatalának pillanatában a vállalkozásnak tisztában kell lennie azzal, hogy éppen az adott pillanatban mekkora a rendelkezésére álló Fejlesztési Célú Saját Forrás. Ez alatt azt a meglévő, illetve viszonylag rövid idő alatt rendelkezésre bocsátható pénzeszközt értjük, amellyel a vállalkozás rendelkezik. Ez valójában a készpénzt, bankbetétet, illetve az értékpapírokba fektetett pénzállományt jelenti, valamint ehhez

---

kapcsolódhatnak olyan befektetési célú eszközvásárlások, amelyek értékesítése az adott üzleti évben megvalósítható, ami lehet például ingatlan, műkincs, stb. Fontos itt megjegyezni, hogy amennyiben jelentős eltérés mutatkozik a számított Fejlesztési Célú Saját Forrás és a felhasználható készpénzállomány között, akkor a vállalkozás működésében kell keresnünk az eltérés okát.

A támogatások számviteli elszámolása és a gazdaságfejlesztésre gyakorolt hatásainak vizsgálata során azokat a nyilvánosan elérhető gazdasági adatokat tekinthetjük, amelyeket a vállalkozások minden évben a kötelező adatszolgáltatás keretében megadnak. A vállalatok gazdálkodásának értékelésében a nyereségesség az egyik legfontosabb tényező. A támogatások számviteli elszámolásának a közvetlen következménye, hogy a támogatásban részesült vállalatok üzemi eredménye a támogatásban nem részesült vállalkozásokhoz képest növekedni fog. Fontos ugyanakkor megvizsgálni, hogy az állami támogatás eredményjavító hatása nélkül hogyan gazdálkodnának a vállalkozások, ami megmutatja, hogy minden egyéb feltétel változatlanul hagyása mellett, hogyan alakult volna a vállalkozás jövedelemtermelő képessége. Ezt a vizsgálatot több hasonló méretű, illetve azonos iparágban és azonos régióban tevékeny vállalkozás csoportjára érdemes elvégezni.

A pályázat benyújtása a naptári év során történt, ezért egyes gazdasági történések következtében az értékek módosulhattak év közben, hiszen

- felmerülhettek már kifizetések a pályázat érdekében,
- jelentős mozgások lehettek a készpénzállományban a működőtőke változásának következtében,
- az osztalékfizetés történhetett,
- másik pályázott beruházás esetén történhetett kifizetés,
- bizonyos finanszírozási döntések változtathatták a készpénzállományt,
- személyi-jellegű pénzkivételek történhettek,

A következőkben az egyes módosító tényezők potenciális torzító hatását tekintem annak érdekében, hogy kiválaszthassam azt a mutatót, amelyik a legpontosabban képes fejlesztési célú forrásokat megragadni. Mialatt a vállalkozás a beruházási döntés pillanatában tisztában van a felhasználható önerő mértékéről, annak egyértelmű meghatározása utólagosan nehézségekbe ütközhet. Az alábbiakban ezeket a lehetőségeket mutatjuk be.

1. Betétállomány a pályázat benyújtásának évében

Ez a mutató a kumulált cash-flow értékét adja meg, abban az esetben, ha a vállalkozás minden korábbi felhalmozott nyereségét pénzeszközben tartja. A hazai KKV-k tőkeellátottsága alacsony, tehát amennyiben a felhalmozások egyfajta tőkepótlásként megjelennek a vállalkozás működésében, akkor a betétállomány értéke jelentősen elmaradhat a korábbi években felhalmozott nyereségtől.

2. Betétállomány a pályázat benyújtását megelőző évben

Ezzel abban az esetben tudjuk pontosabban becsülni a rendelkezésre álló saját forrás értékét, amennyiben azt feltételezzük, hogy a pályázat benyújtásának évében történtek a fejlesztési projekt megvalósítása érdekében kifizetések. Ekkor az előző év végi betétállomány értéke jobban megragadja a vállalkozás likviditási helyzetét, hiszen a pályázati döntés meghozatalakor ez az érték állhatott még csak rendelkezésre.

3. Eredménytartalék a pályázat benyújtásának évében

A támogatott projekt érdekében merülhetnek fel költségek a pályázat benyújtását követően, azonban jellemzően a költségek felmerülése a támogatási döntés meghozatala után esedékes. Ennek következtében az adott év eredménye, illetve annak figyelembevétele még jelentős lehet a fejlesztési projekt méretének meghatározása során.

---

4. Eredménytartalék a pályázat benyújtását megelőző évben

Amennyiben azt feltételezzük, hogy a vállalkozás a fejlesztési célú projekt megindítását előre határozza el, akkor ésszerű lehet az eredménytartalék értékét egy korábbi időpillanatban tekinteni.

Döntenünk kell arról, hogy milyen típusú mérlegétel képes jobban becsülni a vállalkozás fejlesztési célú forrásainak felhalmozódását: egy eszköz, azaz a vállalkozás tőgán értelmezett pénzállománya, illetve egy forrás, azaz az eredménytartalék. A vizsgálathoz még szükséges figyelembe venni, hogy a pályázat benyújtásának évében, illetve az azt megelőző évben vizsgáljuk meg ezeket a tételeket. Javasolhatnánk egy kompozit mutatót is, amely megmutatja, hogy a vállalkozás eredménytartalékának mekkora része áll rendelkezésre pénzeszközökben. Ez lehetne a vállalkozások betétállományának és eredménytartalékának, illetve saját tőkéjének egymáshoz viszonyított aránya. Azonban ez a mutató kizárólag a vállalkozás tőkeszerkezetéről adna információt, a támogatások gazdaságélénkítő hatásának vizsgálatához tartalmat nem jelent. Végül arra a megállapításra juthatunk, hogy az empirikus vizsgálatokhoz a vállalatok gazdasági adatait megfigyelve a pályázat benyújtásának évének eredménytartaléka lehet a legpontosabb meghatározása a Fejlesztési Célú Saját Forrás értékének.

Az alábbi táblázatban az egyes években támogatási pályázatot benyújtott vállalkozások esetében a benyújtás évében mért eredménytartalék értékét és a betétállományát mutatjuk be a pályázott projektméret arányában, illetve az utolsó oszlopban az eredménytartalék és betétállomány egymáshoz viszonyított arányát láthatjuk. A 2007-es év, amely a hét éves tervezési ciklus első éve volt nem szerepel a táblázatban, mert ebben az évben mindössze néhány száz vállalkozás nyújtotta be a támogatási kérelmet.

	eredménytartalék / projektméret	betétállomány / projektméret	eredménytartalék / betétállomány
2008	49,249%	25,921%	1,9
2009	86,350%	46,444%	1,9
2010	76,711%	36,941%	2,1
2011	121,662%	75,049%	1,6
2012	56,098%	26,034%	2,2
2013	123,652%	57,816%	2,1
2014	134,968%	41,060%	3,3
2015	81,510%	55,186%	1,5

Saját gyűjtés, MNB, KSH

Megfigyelhető, hogy az első három évben a pályázatot nyert vállalkozások összesített eredménytartalék értéke rendre közel kétszerese a betétállománynak, amely megfelel a nyolc év átlagának, ami 2,1-es értéket mutat. A 2011-es és 2015-ös év lefelé tért el, mialatt 2014-ben a különbség több mint háromszorosra növekedett. A 2011-es és 2015-ös évek mellett a 2014-esben volt átlagosan a projektméretet meghaladó eredménytartalék jellemző. Mialatt az eredménytartalék és betétállomány egymáshoz viszonyított arányában némiképpen stabilitás jellemző a vizsgált nyolc évben, a projektmérethez viszonyítva a betétállomány egy tényleges trend nélkül a 25-75 százalék közötti tartományban mozog, és az eredménytartalék 49-135 százalék között. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy az egyes években eltérő pályázatokat kiegészítő támogatott és kereskedelmi banki finanszírozás volt elérhető.

Ezzel el is érkeztünk az összemérhetőségi problémához: azt a gazdasági mutatók alapján megfigyelhetjük, hogy a Fejlesztési Célú Saját Forrásként azonosított önerő trend nélküli jelentős mozgást mutat, jelezve ezzel a gazdasági szereplők változó hozzáállását a vissza nem térítendő támogatások igénybevételéhez. Az erkölcsi kockázatot a vissza nem térítendő támogatások esetében úgy definiáltuk, hogy a vállalkozás igénybe veszi a támogatást, de társadalmi többletet nem hoz létre, ezért ennek empirikus megfigyelése, azonban csak elkövetkező években válik lehetővé, amikor a vállalkozások a pályázati kifizetéseket követő évek pénzügyi jelentéseit elkészítik és azokat az Adóhatóság,

---

valamint a támogatásokat kezelő Irányító Hatóság számára is elérhetővé teszik. Ebből válik kiolvashatóvá, hogy a vállalkozások milyen mértékben tudták a vissza nem térítendő források felhasználásával a saját gazdasági teljesítményüket javítani, és ezen keresztül társadalmi többletet létrehozni.

7 Összegzés

A vissza nem térítendő állami támogatások esetében utófinanszírozott pályázati formákról beszélünk. Ebben az esetben a vállalkozónak előre rendelkeznie kell a teljes pályázati megvalósításához elegendő összeggel, amelyek állhatnak az önerőből, intézményes finanszírozási forrásokból, üzleti partnerek áthidaló forrásaiból, illetve egyéb pályázati forrásokból. A projekt megvalósítása a vállalkozás feladata, és amennyiben ez igazolhatóan a pályázati forrásoknak megfelelően történt, akkor a pályázati összeg kifizetésre kerül.

Fontos tisztázni, hogy egy támogatás esetében valójában mi történik az állam és a támogatott között. Kérdés, hogy (1) forrás átcsoportosítás történik-e, azaz a vállalkozások egyszerűen kiváltják a lehető legolcsóbb forrásra a külső finanszírozási igényeiket, amelyet másnéven kizorításnak nevezünk. Amennyiben (2) jövedelemátcsoportosítás történik, akkor az állami támogatással megsegített vállalkozások által elért magasabb jövedelmezőség mellett megnövekedhet a tőkefelhalmozás. Ezzel megnövekedhet a támogatott vállalkozások versenyképessége a javuló tőkeszerkezetnek köszönhetően. Amennyiben (3) vagyonátadás történik, akkor a fejlesztési projekteknél megvásárolt gépek, berendezések, illetve egyéb vagyoni jogok térítésmentesen kerülnek a vállalkozások tulajdonába, növelve ezzel a vállalkozások értékét.

A vállalkozások tulajdonosi értéke mindhárom feltételezés mellett növekedhet, míg az első két esetben indirekten a magasabb jövedelemtermelés és jobb profitabilitás következtében, a harmadik esetben pedig közvetlenül a termelési eszközök olcsóbb bekerülése következtében. A támogatások egy egyszeri hatást jelentenek a vállalkozás

---

életében, ezért fontos lehet még megvizsgálni, hogy a fenntartási időszak és általánosabban az elkövetkező években a megszerzett versenyelőny milyen hatást gyakorolhat a vállalkozás működésére, amely adatok az elkövetkező években fognak majd rendelkezésre állni.

A rendelkezésre álló keretösszeg, a támogatható vállalkozások száma, valamint a lehetséges támogatási összegek meghatározzák azt a gazdaságpolitikai célt, amely alapján a vállalkozások kifizetésben részesülhetnek. A jelentkezést tovább szűkíti a pályázatra jogosult vállalkozások köre méret, iparág, illetve székhely szerint, amelyek esetében további kizáró okokat is meghatározhat a pályázati dokumentáció. A pályázó által másolatban vagy eredetiben csatolandó dokumentumok, nyilatkozatok a megvalósítás előtti megfelelést hivatottak biztosítani, mialatt az üzleti tervezés során a bevételek és kiadások meghatározása történik meg, azaz a mennyiségi paraméterek mellett minőségi kritériumok nem szerepelnek, így nem is lehetnek hatással a kockázat csökkentésére a fejlesztés megvalósítása során. A támogatási intenzitás, a támogatható - nem támogatható tevékenységek esetében beszélhetünk az erkölcsi kockázat csökkentésének lehetőségéről, azonban ebben az esetben is a mennyiségi elemek dominálnak. Az önrész, előleg és egyéb a banki finanszírozási gyakorlatból ismert biztosítékok a pályázó vállalkozások körét csökkentik, de az erkölcsi kockázat kiszűrésére nem alkalmasak.

Az elszámolható költségek, és a projektek iparági és területi korlátozásai meghatározásakor a pályázónak bizonyítania kell a tervezett projekt illeszkedését meghatározott gazdaságfejlesztési célokhoz². A projekt megkezdése, befejezése és pénzügyi elszámolásának határideje, illetve a fenntartási kötelezettség és egyéb korlátozások biztosítják a feltételek teljesülését. A keretösszeg és jogosultsági kritériumok az erkölcsi kockázat csökkentése szempontjából semlegesek. Nem feltételezhetjük, hogy a vállalkozás magatartását az befolyásolja, hogy sok vagy kevés pályázó részesülhet támogatásban, illetve, hogy a vállalkozás székhelye melyik gazdasági

---

² Példaként említhetjük a Digitális Jólét program elvárásainak megfelelő projektek támogathatóságát az informatikai fejlesztések esetében

---

régióba esik. A támogatható tevékenységek részletezése pozitív lehet az erkölcsi kockázat csökkentése szempontjából, azaz azok részletes meghatározása alkalmas lehet arra, hogy megakadályozza, hogy a társadalmi többlet termelése nélkül fogadják el a vállalkozások a támogatásokat.

Azon szerződéses feltételek, amelyeknek hatásuk lehet a vissza nem térítendő támogatások kifizetése során jelentkező erkölcsi kockázatok csökkentésére egyrészt a támogatható tevékenységek köre, másrészt az elszámolható költségek és végül a kiválasztási kritériumok. A támogatható tevékenységek köre kizár bizonyos megvalósulási célokat, azonban nem célfeladatokat határoz meg. Nem definiálja egy iparági, illetve regionális részterület pontos és előre meghatározott problémáját, amelyre megoldást kínálhatna a támogatási projekt, ehelyett inkább kellően általános és tágran értelmezhető célokat fogalmaz meg. Nagyobb valószínűséggel lehetne társadalmi többletet várni egy egyeztetéssel létrejött célfeladat elvégzésére kiválasztott projekt és vállalkozás esetében.

Az elszámolható költségek között található például a „kutatás fejlesztést és innováció célt szolgáló infrastrukturális beruházások és bérleti díjak”, vagy a „a kapcsolódó licenc és know-how költségei”, a „hitelesítési és irányítási rendszerek költségei”, mellett a „menedzsment költségek”, valamint „a pályázat befogadása után felmerült költségek”. Ezek meghatározásának célja egyértelműen az ellenőrizhetőség biztosítása, amely a csalások kizárása érdekében történik, minőségi paramétereket nem vesz figyelembe. A kérdések itt jellemzően a mennyiség, azaz valamilyen mérhető paraméter ellenőrizhetőségét vizsgálják.

A kiválasztási kritériumok jelentős részben azt tartalmazzák, hogy a pályázat megfelel a formai követelményeknek, és a benyújtott igazolások is formailag és tartalmilag rendben vannak. A tartalmi vizsgálati szempontok között olyan kérdéseket találhatunk, amely egyrészt a projekt gazdasági racionalitását tekinti, másrészt a fejlesztések alapján elért gazdasági növekedés mértékét prognosztizálja. Ez valójában egy vállalat pályázó

---

részéről, amely alapján a bírálókat szempontjából fontos kiválasztási kritériumhoz kapcsolódó pontszámokat határoznak meg.

Felmerül a kérdés, hogy milyen egyéb szerződéses feltétellel egészíthetnénk ki ezt a felsorolást. Ehhez a vállalkozás gazdálkodásának meghatározását kell tekintenünk, amely a támogatási rendszerhez kapcsolódó gazdaságpolitikai célból kerül levezetésre. Ezt röviden úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a mikro kis- és középvállalatok megerősítése az elsődleges cél. Az a feltétel azonban, hogy milyen értékesítés növekedést, milyen eredménynövekedést, illetve eredménytartálék növekedést, vagy milyen mértékű saját tőke növekedést, valamint milyen mértékű cash-flow növekedést vár el a támogatást kifizető a kedvezményezettektől.

Az erkölcsi kockázatot egy rejtett tevékenységként azonosítottuk, amely a társadalmi hasznosság növekedése helyett a támogatott vállalkozó nagyobb személyes hasznosságában tárgyasul. Ezek alapján az erkölcsi kockázatot sem előzetesen a pályázati folyamat során nem lehet kiszűrni, illetve az utólagos ellenőrzések sem teszik lehetővé ezt, hiszen ott a megvalósított projekt megfelelőségi vizsgálata történik, amely kizárólag csak azokra a tételekre végezhető el, amelyek az eredeti pályázati dokumentációban szerepeltek. Ezért lenne fontos olyan minőségi paraméterek meghatározása, amelyeket a pályázati dokumentációba illesztve az utólagos ellenőrzés során támpontot jelenthetnek az erkölcsi kockázat azonosításában. Erre a pályázatok esetében nincsenek általános elméleti és gyakorlati javaslatok, a bevezetőben említett nem-élet biztosítások esetében alkalmazott bónuszrendszerhez hasonló indikátor lehetne alkalmas.

Amennyiben a pályázati feltételekben megfogalmazott feltételeket a monitoring során ellenőrizni tudjuk, akkor ezzel csökkenthető az erkölcsi kockázat. Az erkölcsi kockázat mérséklése ebben a helyzetben azt jelenti, hogy a csökken azon vállalkozások száma, amelyek negatív várható társadalmi többlet mellett állami támogatásból finanszíroznák fejlesztésüket. A fejlesztési projekt megkezdése előtt a vállalkozás mindössze ígéretet

---

tehet arra nézve, hogy a megvalósítandó projekt milyen gazdaságossági kritériumoknak fog megfelelni. A fenntartási időszakban van lehetőség arra, hogy a gazdaságossági kritériumok teljesülését ellenőrizni lehessen. Ezzel azonban kettő probléma is van. Egyrészt szükséges lenne egy részletes projekt üzleti terv, valamint egy projekt számviteli és pénzügyi beszámoló elkészítésére. Ebben lehetne azonosítani a projekt tényleges gazdaságossági hatását a vállalkozás egészére, hiszen egy vállalkozás úgyis lehet veszteséges, hogy a fejlesztési projekt jelentős többletbevételt generált és az adott évi eredményhez is jelentős mértékig hozzájárult, illetve fordítva úgy is lehet nyereséges, hogy a projekt veszteséget generált.